

Průvodní zpráva (avízo)

Program aplikovaného výzkumu a vývoje národní a kulturní identity (NAKI 2012-2015):

Projekt DF 12P01OVV044 – Kulturně historicky cenná území jako součást národní a kulturní identity České Republiky. Metody identifikace hodnot historických sídel, parků a zahrad a jejich zachování.

Název metodiky předkládané k certifikaci

Metodika prostorové analýzy památky zahradního umění

Předkládající organizace:

Národní památkový ústav, Valdštejnské náměstí 3, 118 01 Praha 1

Výstup:

Metodika prostorové analýzy památky zahradního umění s přílohami

Autorský kolektiv metodiky:

Ing. Lenka Křesadlová, Ph.D., Národní památkový ústav, Národní centrum zahradní kultury v Kroměříži

Ing. Marie Pavlátová, Národní památkový ústav, ú.o.p. v Českých Budějovicích

Ing. Jiří Olšan, Národní památkový ústav, územní památková správa v Českých Budějovicích

Ing. Marek Ehrlich, Národní památkový ústav, ú.o.p. v Českých Budějovicích

Zpracovatelé příloh:

Ing. Lenka Křesadlová, Ph.D., Národní památkový ústav, Národní centrum zahradní kultury v Kroměříži

Ing. Jiří Olšan, Národní památkový ústav, územní památková správa v Českých Budějovicích

Ing. Marek Ehrlich, Národní památkový ústav, ú.o.p. v Českých Budějovicích (zpracování GIS)

I. Cíl metodiky

Metodika prostorové analýzy památky zahradního umění předkládá metodu umožňující objektivní popis vnitřní kompoziční struktury památky i vyhodnocení její komunikace a interakce s okolní krajinou, která se často pohledově uplatňuje v její kompozici, ale je zároveň prostředím významně ovlivňujícím i podmiňujícím její existenci.

Metodika je zaměřena na odborný popis vnitřní kompoziční struktury památky zahradního umění a nalezení souvislostí mezi ideovými a uměleckými záměry zahradních úprav a fyzickou strukturou její současné kompozice. Interpretované výsledky analýz všech vzájemných vnitřních vztahů památky existujících v minulosti i současnosti budou využity jako podklad pro identifikaci hodnot památky a jejích dílčích částí. Získaný souhrn důležitých znalostí památky bude využit pro plánování péče a případnou obnovu památky, její prezentaci i pro vzdělávání a zvýšení zájmu společnosti spolupodílet se při ochraně této specifické oblasti kulturního dědictví.

Cílem vyhodnocení postavení památky zahradního umění v okolní krajině je podrobný rozbor všech vzájemných vztahů památky a okolní krajiny v minulosti i současnosti a stanovení zásad ochrany pozitivních vztahů památky a okolní krajiny jak v procesu současného, tak i budoucího společenského rozvoje. K cílům metodiky patří rovněž uplatnění výsledků odborného popisu památky zahradního umění a jejího vztahu k okolní krajině v procesu aktualizace územně plánovacích dokumentů různého stupně, zejména zásad územního rozvoje kraje (u větších celků), územně analytické podklady v územních plánech obcí a v podkladech pro rozhodování v území, a tím podpořit jeho efektivnější ochranu.

II. Vlastní popis metodiky

Předmětem první části metodiky je komplexní vyhodnocení vnitřní kompoziční struktury památky zahradního umění a její kvalifikovaný popis. Vyhodnocení kompozice je zaměřeno jak na půdorysnou strukturu konkrétní památky, tak na prostorové (kompoziční, pohledové, funkční) vazby a osy mezi jejími jednotlivými částmi, případně vazby na okolní krajinu.

Podrobný rozbor a popis vnitřní struktury se provádí jak na úrovni celého objektu, tak na nižších úrovních, a to na základě podrobného terénního průzkumu a analýzy dochovaných historických podkladů.

Vzájemnou konfrontací zjištěných poznání historického vývoje s analýzou současného stavu památky zahradního umění je získán pravdivý a ucelený obraz vývoje vnitřní kompoziční struktury památky. Na tato zjištěná poznání navazuje analýza, interpretace a popis současného stavu vnitřní kompoziční struktury památky. Na úrovni jednotlivých kompozičních jednotek a jejich řádů se hodnotí současný stav přírodních a umělých kompozičních prvků především z pohledu celistvosti a autenticity koncepce a funkce. V kompozici jsou dále identifikovány prostorové (kompoziční, pohledové, funkční) vazby a osy mezi jejími jednotlivými částmi, případně vazby památky zahradního umění na okolní krajinu.

Jedná se především o místa a linie výhledu, pohledové dominanty. V terénu je ověřeno, která z výsledovaných historických kompozičních specifik zůstala čitelná i do současnosti, která je možné a vhodné případně obnovit, která jsou nenávratně ztracená. Průzkum je zaměřen jak na identifikaci pozitivních jevů, tak identifikaci závad, které mohly být vneseny do kompozice v rámci jejího vývoje.

Výsledné vyjádření výsledků průzkumu bude obsahovat výčet všech důležitých charakteristik, jevů a vazeb, které je nutno zachovat a chránit, podpořit a rozvíjet v procesu péče o památku zahradního umění. Výsledky zahrnují rovněž identifikované závady a ohrožení.

Předmětem druhé části metodiky je posouzení postavení památky zahradního umění v okolní krajině, jehož identifikace se provádí na základě analýzy dochovaných historických podkladů a podrobného terénního průzkumu. Analýza je zaměřena na nalezení základních principů, výtvarně a ideově podložených prostorových vazeb a souvislostí, na prověření působení památky na strukturu a úpravu krajiny i vývoj osídlení, a to z hlediska půdorysné a prostorové morfologie sídla a okolní krajiny.

U půdorysné analýzy je zájem soustředěn na vývoj urbanistické struktury a vývoj kultivace krajiny promítnutý do půdorysu ploch prostředí památky zahradního umění. Vypovídá o náplni, funkci ploch a jejich provozních a funkčních vazbách. Na základě analýzy dostupné historické plánovací dokumentace, archivních a ikonografických podkladů a jiných k tomuto tématu se vztahujících materiálů je sestaven a popsán pokud možno reálný a pravdivý obraz půdorysného vývoje památky v jednotlivých klíčových historických etapách. Vzájemnou konfrontací zjištěných poznání historického vývoje s analýzou současného stavu památky a jejího okolí je identifikován dochovaný rozsah historické půdorysné stopy vývoje sídla a krajiny související s kompozicí památky.

Reálný a pravdivý obraz prostorového vývoje památky zahradního umění a její okolní krajiny v jednotlivých klíčových historických etapách je sestaven na základě analýzy shromážděných historických pramenů a jiných, k tomuto tématu se vztahujících materiálů. Navazuje vzájemná konfrontace zjištěných poznání historického vývoje s analýzou současného stavu památky a jejího okolí a je identifikován dochovaný rozsah historické prostorové struktury vývoje sídla a okolní krajiny související s kompozicí památky zahradního umění. Pro zjištění historické prostorové struktury a jejich fragmenty jsou stanovena opatření jejich budoucí ochrany.

U prostorové analýzy historických podkladů jsou v popředí zájmu památky zahradního umění a okolní krajiny prostorové kompoziční osy a pohledové vazby, dominanty, místa panoramatických pohledů, vedut, místa výhledů apod. Je posouzeno uplatnění součástí přírodního prostředí v kompozici – terénu, vegetace a vody.

Za účelem podrobnější identifikace prostorových vazeb památky zahradního umění je aplikován nový způsob průzkumu, využívající rozboru vizuálního prostředí prostorových plánů, které je součástí smyslového vnímání uceleného obrazu krajiny. Identifikují se současné závady a stanoví se zásady ochrany pozitivních vztahů a vazeb památky a jejího okolí jak v procesu současného, tak budoucího společenského rozvoje.

Výsledky jednotlivých etap analýzy jsou prezentovány textovým popisem a mapovými přílohami. Pro účely metodiky byl dodavatelsky vytvořen mapový projekt v prostředí ESRI ArcGIS (zpracoval T-MAPY spol. s r.o. Hradec Králové).

III. Zdůvodnění „novosti postupu“

Novost postupu metodiky prostorové analýzy spočívá v několika základních principech, které jsou zaměřeny na posílení ochrany a péče památky zahradního umění. Jedná se především o nastavení pravidel k jednotnému popisu a hodnocení památek zahradního umění s důrazem na objektivizovaný popis jejich vnitřní kompoziční struktury a o způsob vyhodnocení postavení památky zahradního umění v rámci širší krajiny, do které byly památky při svém založení záměrně vloženy a s níž se průběžně vyvíjely. Okolní krajina se často pohledově uplatňuje v jejich kompozici a je prostředím, které může významně ovlivnit i podmínit jejich existenci. Ve většině případů není ochrana okolní krajiny ve vztahu k památce zahradního umění v rámci památkové péče legislativně řešena.

K výše uvedeným principům přispívá zásadním způsobem nový nástroj k upřesnění identifikace postavení památky zahradního umění v krajině, kterým je rozbor vizuálního prostředí prostorových plánů. (Vizuální prostředí prostorového plánu je prostředí, které je součástí smyslového vnímání uceleného obrazu krajiny, buď při výhledu z památky nebo s předmětem památky - při pohledu z krajiny na památku. Prostorové plány jsou identifikovány jak přímo z míst v interiéru památky zahradního umění, která jsou propojena záměrnou pohledovou vazbou do vnějšího prostředí, tak opačně - z konkrétních míst v krajině poskytujících pohledovou vazbu na krajinu, v níž se památka uplatňuje. Jedná se obecně o soubor tří prostorových plánů, které na sebe vzájemně navazují.

Vizuální prostředí prostorových plánů ve výhledu z interiéru památky představuje tu část území, která je pohledově exponována při výhledu do okolní krajiny z kompozičně významného stanoviště uvnitř památky. Obdobně je sledováno vizuální prostředí prostorových plánů z charakteristických míst a linií výhledů v okolní krajině, při pohledu na významnou a často dlouhodobě „zažitou“ scénérii s památkou zahradního umění. Ve vymezeném vizuálním prostředí jsou identifikovány pozitivní prostorové vazby a jsou pro ně stanovena opatření jejich potenciální a žádoucí budoucí ochrany. Součástí rozboru je identifikace současných závad, které přinesl dřívější rozvoj v území. V samostatném mapovém výstupu jsou vymezeny plochy památkového zájmu, které je potřebné se zvýšenou měrou sledovat ve vztahu k zachování autenticity a integrity postavení památky v krajině.

Aplikace metodického postupu prostorové analýzy znamená v komplexní ochraně a péči o památky zahradního umění důležitý krok spočívající v transformaci výsledků odborného posouzení vztahů v území při tvorbě a zpřesňování územně analytických podkladů (ÚAP). Hodnocení postavení památky v krajině se po zařazení do odpovídajícího sledovaného jevu ÚAP stane účinným nástrojem územního plánování.

Do postupu hodnocení bylo dále nově zařazeno, na základě ověření v rámci terénních průzkumů, vymezení tzv. kontaktního prostoru za účelem ochrany kulturně historických hodnot objektu. Jedná se o vizuálně přehledný prostor navazující zpravidla bezprostředně na hranici památky, který je významný pro pozitivní vnímání kompozice památky, do které by neměly zasahovat žádné rušivé jevy. Metodický postup vymezení kontaktního prostoru památky zahradního umění představuje nástroj využitelný pro definování prostředí kulturní památky tohoto typu (viz §11 odst. 2. památkového zákona č. 20/1987 Sb.).

Památky zahradního umění dosud stály stranou metodického působení oboru státní památkové péče. Tento nepříznivý stav se snaží řešit komplexním přístupem ucelený soubor metodických postupů, vzájemně na sebe navazujících v procesu poznání a hodnocení památky zahradního umění, kde

metodika prostorové analýzy představuje jeden ze základních a nezastupitelných kroků v procesu systematického poznání kulturně historických hodnot památky.

Jedná se o soubor čtyř metodik: pasportizace památek zahradního umění; prostorová analýza památky zahradního umění; identifikace hodnot památek zahradního umění; management plán ochrany památek zahradního umění. Tyto metodiky jsou řešeny v rámci projektu NAKI DF F12P01OVV044 „Kulturně historicky cenná území jako součást národní a kulturní identity České Republiky. Metody identifikace hodnot historických sídel, parků a zahrad a jejich zachování.“

IV. Srovnání se zahraničím

Mezinárodní dokumenty a materiály vytvořené na úrovni Rady Evropy mají pro ochranu a péči památky zahradního umění mimořádný význam. Jedná se zejména o Florentskou chartu, která zaujímá v památkové péči tohoto specifického oboru významné postavení základního oborového dokumentu. Charta definuje mimo jiné pojem historická zahrada a přesně specifikuje její architektonickou kompozici, formuluje principy její ochrany, údržby, obnovy a využití. Zdůrazňuje návaznost ochrany památek zahradního umění na územní plánování. Metodika prostorové analýzy památky zahradního umění rovněž vychází při volbě členění kompozice a jejích součástí, které jsou v rámci analýz sledovány, z definice zahradní kompozice obsažené v mezinárodním dokumentu Florentské charty.

K výchozím podkladům metodiky prostorové analýzy památky zahradního umění, která se zabývá hodnocením a ochranou postavení památky zahradního umění v krajině, patří Úmluva o ochraně architektonického dědictví Evropy a Evropská úmluva o krajině, které se staly součástí právního řádu ČR. Jedná se o mezinárodní dokumenty vytvořené na úrovni Rady Evropy, které zaujímají významné postavení v řešení přístupů k ochraně kulturní krajiny.

Úmluva architektonického dědictví Evropy byla následně doplněna o doporučení Rady Evropy O integrované ochraně oblastí kulturní krajiny jako části krajinné politiky. Úmluva zahrnuje mimo jiné definici pojmu místa jako kombinovaného díla člověka a přírody, které je pozoruhodné svým specifickým významem (historickým, uměleckým, ale také technickým apod.) a pro svoje hodnoty zasluhuje ochranu, která by se měla stát součástí krajinné politiky.

Evropská úmluva o krajině se týká širokého pojetí krajiny, které jsou jak pozoruhodné, tak běžné i narušené a rozšiřuje jejich ochranu na celé území státu. Cílem úmluvy je přitom podpořit ochranu, správu a plánování krajiny. V aktivní péči o krajinu klade důraz na soulad s principy udržitelného rozvoje, kde doporučuje dbát na charakter krajiny a směřování plánovaných činností v krajině tak, aby vedly k jejímu zhodnocení. Doporučení uvedená v dokumentu Evropské úmluvy o krajině rozvíjí konkrétně tato metodika prostorové analýzy památky zahradního umění navrženým postupem identifikace postavení památky zahradního umění v krajině. Navržený postup metodiky prostorové analýzy je rovněž v souladu s obsahem Xí'anské deklarace z roku 2005, zaměřené na kvalitní péči o prostředí kulturního dědictví v praxi, a to v měnících se městských i kulturních krajinách.

Snaha o kvalitní ochranu a péči prostředí kulturního dědictví v měnících se krajině rezonuje v řadě odborných publikací, vědeckých pojednání i odborných posudků zpracovaných odborníky s

mezinárodním kreditem, jako jsou například světově proslulý norský historik a teoretik architektury Christian Norberg-Schulz nebo významný německý krajinný architekt Heinz W. Hallmann.

Christian Norberg-Schulz se ve svém díle *Genius loci* zabývá mimo jiné vztahem člověka a místa. Místo chápe jako kvalitativní „celostní“ jev s konkrétní povahou, které se „objevuje jako strukturovaný svět osvětlený analýzou jeho prostorových a charakterových stránek“. V pojednání zaměřeném na obraz místa uvádí fenomenální příklad Prahy: „... je někde na světě jiné město, jehož charakter byl takto konkretizován v jediné vedutě, která zahrnuje všechny úrovně prostředí, počínaje krajinou a konče artikulací jednotlivé budovy?“ Autor zde vyzdvihuje význam historické veduty, která je důležitou součástí formování vztahu k zachování autenticity a integrity postavení památky zahradního umění v urbanistické situaci sídla, respektive širší kulturní krajiny.

Naléhavost zajištění ochrany postavení památky zahradního umění v okolní krajině v procesu společenského rozvoje, vyplývá z odborného architektonicko-krajinářského posudku Heinze W. Hallmanna, kde v rámci svého vědeckého úkolu zaměřil pozornost na vnímání památky a jejího okolí. Uvádí příklad postupimské kulturní krajiny, ve které došlo v době existence NDR k urbanistickým zásahům, kdy výškové stavby necitlivým způsobem narušily mnohé z pohledových os původní historické koncepce krajiny. Upozorňuje dále na důležitost a význam místa, do kterého je objekt památky při svém zakládání záměrně vložen a které bylo vybráno s mimořádným zřetelem, jako například zahrada Berggarten s Herkulovou sochou na vrcholku návrší nebo parkový komplex Karlsau.

V prostředí německé památkové péče byl v polovině šedesátých let minulého století vyvinut metodický postup, označovaný jako „*Parkpflegewerk*“,¹ koncipovaný jako systémový plánovací nástroj k analýze, dokumentaci, zajištění památkové péče, údržbě a obnově historických zahrad.² Postupně se stal oborovým standardem a je využíván i v dalších německy mluvících zemích, ve Švýcarsku a také v Rakousku. Postup zahrnuje vědecké zpracování historického vývoje a analýzu a zhodnocení současného stavu zahradního díla, na jejichž základě má být formulován ideální cílový stav památkové obnovy zahrady a z toho vyplývající postupy restaurování a péstebních opatření. V oddíle 3.3. *Památkové hodnocení* se metodický postup *Parkpflegewerk* zabývá rozpoznáváním památkové podstaty historických zahrad a parků a formulací jejich historického i současného významu. Historický vývoj památky v jejích dílčích slohových vrstvách je popsán v textové části hodnocení a dále graficky prezentován v samostatné mapě (*anlagengenetische Karte*).³ Předkládaná metodika prostorové analýzy památek zahradního umění definuje v kapitole 3.1. (Analýza a interpretace historického vývoje kompozice památky zahradního umění) vlastní postup analýzy a interpretace specifík kompozice v jednotlivých vývojových fázích památky zahradního umění a dále doporučuje strukturu a formu slovního popisu a grafického vyjádření výsledků interpretace vývoje kompoziční struktury památky zahradního umění.

Výsledný elaborát prostorové analýzy konkrétní památky zahradního umění má v případě analýzy

---

¹ KRAUSE 2011, s. 258n.

² Viz například RÖTHIG 2012, s. 30n., nebo „Parkpflegewerk des Alten Botanischen Gartens in Marburg,“ dostupná na <http://www.adk-verein.de/Parkpflegewerk>.

³ MEYER 2000, s. 55 - 70.

vnitřní struktury památky srovnatelnou informační hodnotu jako výstupy metodického postupu *Parkpflegewerk*.

Velmi propracovaný systém péče, odvíjející se od sady analýz mimo jiné i historického vývoje spravovaných objektů, používá organizace Royal Parks, která je zodpovědná za více než 2 000 ha historických parků v Londýně.⁴ Za vzorově propracovaný v analytické části lze považovat např. Hyde park management plan.⁵

V anglosaských zemích se v péči o historické zahrady a parky uplatňuje řada nástrojů. Jedny z neúčinnějších představují plány ochrany a péče - *Conservation Management Plans* (CMP). Efektivnost CMP je založena na logické posloupnosti kroků jejich zpracování a jejich komplexnosti. V první fázi se CMP zabývají aktuálním stavem konkrétní zkoumané historické zahrady (parku atp.), následně identifikují její hodnoty a určují faktory, které je ohrožují. Na základě analýzy se vytyčuje vize budoucího stavu zahrady a stanovují postupy, které mají chránit a posilovat její hodnoty a vytvářet základ systému péče o památku v budoucnosti.

Výstupem úvodní fáze CMP, tj. identifikace a evidence konkrétní historické zahrady (parku), je její strukturovaný popis na úrovni celku i jejích kompozičních částí ve stanovené míře podrobnosti. Pro evidenční jednotky všech řádů jsou obvykle vyplňovány jednotně strukturované formuláře (karty).

Předkládaná metodika prostorové analýzy památek zahradního umění definuje v kapitole 3.1 vlastní postup strukturovaného postupu celku a kompozičních částí památek zahradního umění. Shodně s metodikou CMP vytváří strukturované formuláře (viz Příloha číslo 2 této metodiky: Příklad popisu současného stavu vnitřní kompoziční struktury památky zahradního umění). Souhrn formulářů je vytváří specifickou částí databáze průzkumu a je dobře využitelný pro tvorbu map vnitřní struktury památek zahradního umění.

Metodika prostorové analýzy je jedním ze základních kroků v procesu systematického poznání kulturně historických hodnot památky zahradního umění. Proto je zahrnuta do uceleného souboru metodických postupů, které na sebe v procesu poznání a hodnocení památky zahradního umění vzájemně navazují. Jsou součástí jednoho projektu NAKI DF F12P01OVV044 „Kulturně historicky cenná území jako součást národní a kulturní identity České republiky. Metody identifikace hodnot historických sídel, parků a zahrad a jejich zachování.“

V souladu s mezinárodními dokumenty Rady Evropy, které se zabývají přístupy ochrany kulturní krajiny, umožňuje navržený postup metodiky prostorové analýzy rozšířit poznání kulturně historických hodnot památky zahradního umění o jejím vztahu k okolní krajině, do které byla při svém založení záměrně vložena a která se často pohledově uplatňuje v její kompozici. Metodika vytváří podmínky pro zjištění všech pozitivních vztahů a vazeb památky zahradního umění s okolním krajinným prostorem, pro které jsou stanovena ochranná opatření se zdůvodněním respektování jejich ochrany v procesu společenského rozvoje. Vytvořené mapové podklady budou mít takové

---

⁴ Zpracovávané management plány pro jednotlivé zahrady a parky jsou dostupné na <https://www.royalparks.org.uk/park-management>.

⁵ Dostupné na https://www.royalparks.org.uk/__data/assets/pdf_file/0005/41765/hyde-park-landscape-management-plan.pdf.

náležitosti, aby mohly být použity při tvorbě územně analytických podkladů a staly se tak účinným nástrojem územního plánování.

Metodika zároveň vytváří podmínky pro systémové uplatnění soudobých a novátorských odborných přístupů a jejich využití při vymezení předmětu památkové ochrany, od kterého se odvíjí kvalita teoretické i praktické péče o památky zahradního umění a jejich souvisejícího prostředí. V tomto směru představuje metodika prostorové analýzy památky zahradního umění originální práci zásadního významu, pro kterou nebylo v zahraničí nalezeno srovnání.

Mezinárodní dokumenty a materiály vytvořené na úrovni Rady Evropy mají pro ochranu a péči památky zahradního umění mimořádný význam. Jedná se zejména o Florentskou chartu, která zaujímá v památkové péči tohoto specifického oboru významné postavení základního oborového dokumentu. Charta definuje mimo jiné pojem historická zahrada a přesně specifikuje její architektonickou kompozici, formuluje principy její ochrany, údržby, obnovy a využití. Zdůrazňuje návaznost ochrany památek zahradního umění na územní plánování. Metodika prostorové analýzy památky zahradního umění rovněž vychází při volbě členění kompozice a jejích součástí, které jsou v rámci analýz sledovány, z definice zahradní kompozice obsažené v mezinárodním dokumentu Florentské charty.

K výchozím podkladům metodiky prostorové analýzy památky zahradního umění, která se zabývá hodnocením a ochranou postavení památky v krajině, patří Úmluva o ochraně architektonického dědictví Evropy a Evropská úmluva o krajině, které se staly součástí právního řádu ČR. Jedná se o mezinárodní dokumenty vytvořené na úrovni Rady Evropy, které zaujímají významné postavení v řešení přístupů k ochraně kulturní krajiny.

Úmluva architektonického dědictví Evropy byla následně doplněna o doporučení Rady Evropy O integrované ochraně oblastí kulturní krajiny jako části krajinné politiky. Úmluva zahrnuje mimo jiné definici pojmu místa jako kombinovaného díla člověka a přírody, které je pozoruhodné svým specifickým významem (historickým, uměleckým, ale také technickým apod.) a pro svoje hodnoty zasluhuje ochranu, která by se měla stát součástí krajinné politiky.

Evropská úmluva o krajině se týká širokého pojetí krajin, které jsou jak pozoruhodné, tak běžné i narušené a rozšiřuje jejich ochranu na celé území státu. Cílem úmluvy je přitom podpořit ochranu, správu a plánování krajiny. V aktivní péči o krajinu klade důraz na soulad s principy udržitelného rozvoje, kde doporučuje dbát na charakter krajiny a směřování plánovaných činností v krajině tak, aby vedly k jejímu zhodnocení. Doporučení uvedená v dokumentu Evropské úmluvy o krajině rozvíjí konkrétně tato metodika prostorové analýzy památky zahradního umění navrženým postupem identifikace postavení památky v krajině. Navržený postup metodiky prostorové analýzy je rovněž v souladu s obsahem Xi'anské deklarace z roku 2005, zaměřené na kvalitní péči o prostředí kulturního dědictví v praxi, a to v měnících se městských i kulturních krajinách.

Snaha o kvalitní ochranu a péči prostředí kulturního dědictví v měnící se krajině rezonuje v řadě odborných publikací, vědeckých pojednání i odborných posudků zpracovaných odborníky s mezinárodním kreditem, jako jsou například světově proslulý norský historik a teoretik architektury Christian Norberg-Schulz nebo významný německý krajinný architekt Heinz W. Hallmann.

Christian Norberg-Schulz se ve svém díle *Genius loci* zabývá mimo jiné vztahem člověka a místa. Místo chápe jako kvalitativní „celostní“ jev s konkrétní povahou, které se „ objevuje jako strukturovaný svět osvětlený analýzou jeho prostorových a charakterových stránek“. V pojednání zaměřeném na obraz místa uvádí fenomenální příklad Prahy: „... je někde na světě jiné město, jehož charakter byl takto konkretizován v jediné vedutě, která zahrnuje všechny úrovně prostředí, počínaje krajinou a konče artikulací jednotlivé budovy?“ Autor zde vyzdvihuje význam historické veduty, která je důležitou součástí formování vztahu k zachování autenticity a integrity postavení památky zahradního umění v urbanistické situaci sídla, respektive širší kulturní krajiny.

Naléhavost zajištění ochrany postavení objektu památky zahradního umění v okolní krajině v procesu společenského rozvoje, vyplývá z odborného architektonicko-krajinářského posudku Heinze W. Hallmanna, kde v rámci svého vědeckého úkolu zaměřil pozornost na vnímání památky a jejího okolí. Uvádí příklad postupimské kulturní krajiny, ve které došlo v době existence NDR k urbanistickým zásahům, kdy výškové stavby necitlivým způsobem narušily mnohé z pohledových os původní historické koncepce krajiny. Upozorňuje dále na důležitost a význam místa, do kterého je památka při svém zakládání záměrně vložena a které byl vybráno s mimořádným zřetelem, jako např. zahrada Berggarten s Herkulovou sochou na vrcholku návrší nebo parkový komplex Karlsaue.

Metodika prostorové analýzy je jedním ze základních kroků v procesu systematického poznání kulturně historických hodnot památky zahradního umění. Proto je zahrnuta do uceleného souboru metodických postupů, které na sebe v procesu poznání a hodnocení památky zahradního umění vzájemně navazují. Jsou součástí jednoho projektu NAKI DF F12P01OVV044 „Kulturně historicky cenná území jako součást národní a kulturní identity České Republiky. Metody identifikace hodnot historických sídel, parků a zahrad a jejich zachování.“

V souladu s mezinárodními dokumenty Rady Evropy, které se zabývají přístupy ochrany kulturní krajiny, umožňuje navržený postup metodiky prostorové analýzy rozšířit poznání kulturně historických hodnot památky zahradního umění o její vztahy k okolní krajině, do které byla při svém založení záměrně vložena a která se často pohledově uplatňuje v její kompozici. Metodika vytváří podmínky pro zjištění všech pozitivních vztahů a vazeb památky s okolním krajinným prostorem, pro které jsou stanovena ochranná opatření se zdůvodněním respektování jejich ochrany v procesu společenského rozvoje. Vytvořené mapové podklady budou mít takové náležitosti, aby mohly být použity při tvorbě územně analytických podkladů a staly se tak účinným nástrojem územního plánování.

Metodika zároveň vytváří podmínky pro systémové uplatnění soudobých a novátorských odborných přístupů a jejich využití při vymezení předmětu památkové ochrany, od kterého se odvíjí kvalita teoretické i praktické péče o památky zahradního umění a jejich souvisejícího prostředí. V tomto směru představuje metodika prostorové analýzy památky zahradního umění originální práci zásadního významu, pro kterou nebylo v zahraničí nalezeno srovnání.

V. Popis uplatnění certifikované metodiky, informace pro koho je určena a jakým způsobem bude uplatněna

Památky zahradního umění jsou předmětem památkové ochrany, zatímco prostředí, do kterého byly záměrně vloženy a v němž se společně vyvíjely, často postrádá legislativní ochranu. Aby byla jejich ochrana účinná a v praktické činnosti co nejlépe naplňována, je nezbytné, aby vycházela nejenom z detailní znalosti jednotlivých složek kompozice památek zahradního umění, jejich vývoje a vazeb, ale aby stejná pozornost byla věnována také prostředí, do kterého byla památka zahradního umění zasazena a které se často promítá zpětně do její kompozice. Metodika prostorové analýzy památky zahradního umění je zaměřena na oba aspekty ochrany a poskytuje uživatelům návod k získání souboru poznatků kulturně historických hodnot památky při využití navrženého postupu objektivního popisu její vnitřní kompoziční struktury i způsobu vyhodnocení její komunikace a interakce s okolní krajinou. Zaměření metodiky na hodnocení postavení památky zahradního umění v krajině je důležitým krokem k uplatnění komplexního vyhodnocení vztahů památky zahradního umění v oblasti stavebního řádu a územního plánování, zejména jako podkladu k pořizování zásad územního rozvoje, územně plánovací dokumentace na úrovni konkrétní obce a jako podkladu pro rozhodování v území. Jedná se o materiál pro doplňující průzkumy a rozbory, eventuálně pro územní studie věnované krajině, respektive nezastavěnému území. Výsledky budou sloužit k zapracování do územně analytických podkladů a v neposlední řadě ke zpracování koncepce uspořádání krajiny v územním plánu. Metodika prostorové analýzy umožní vytváření objektivních výsledků poznání hodnot památky zahradního umění, které mohou být následně soustředěny do ucelené soustavy oborových dat, kde mají široké využití ke kvalifikovanému výkonu památkové péče, mezioborové spolupráci a komunikaci.

Uplatnění metodiky vyplývá z aplikace památkové ochrany na základě ustanovení zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči a bude se tedy využívat v rámci odborné působnosti a výkonu památkové péče. Metodika je určena především pracovníkům odborných složek i výkonných orgánů památkové péče. Vzhledem k zaměření na ochranu postavení památky zahradního umění v krajině budou výsledky analýzy určeny pracovníkům působícím v územním plánování, na stavebních úřadech, v odborných institucích i výkonných orgánech ochrany přírody a životního prostředí.

Výsledky budou určeny rovněž zástupcům obcí, podnikatelských subjektů a v neposlední řadě i zájmovým sdružením a zájemcům z řad odborné i laické veřejnosti, kteří se aktivně zapojují do péče o památky zahradního umění. Nezastupitelným okruhem uživatelů metodiky budou kromě orgánů samosprávy především vlastníci nemovitostí památek zahradního umění a jejich širšího okolí, kteří jsou účastníky stavebních řízení a územního plánování obecně. Důležitou skupinou uživatelů budou dále projektanti a studenti příslušných oborů, zejména urbanismu a zahradní a krajinářské architektury.

Interpretované výsledky analýz všech vzájemných vnitroobjektových vztahů památky zahradního umění existujících v minulosti i současnosti budou využity jako podklad pro identifikaci hodnot památky a jejích dílčích částí (viz metodika identifikace hodnot památek zahradního umění), jako podklad při tvorbě management plánu památky zahradního umění (viz metodika Management plán ochrany památkových hodnot památek zahradního umění).

Získaný souhrn důležitých znalostí památky zahradního umění bude využit pro plánování péče a případnou obnovu památky, její prezentaci i pro vzdělávání a zvýšení zájmu společnosti

spolupodílet se při ochraně této specifické oblasti kulturního dědictví. Výsledné vyjádření výsledků průzkumu bude obsahovat výčet všech důležitých charakteristik, jevů a vazeb, které je nutno zachovat a chránit, podpořit a rozvíjet v procesu péče o památky zahradního umění. Výsledky budou zahrnovat rovněž identifikované závady a ohrožení.

Metodika v neposlední řadě přispěje v rámci mezioborové spolupráce s orgány ochrany přírody a krajiny k preciznějšímu formulování památkových hodnot, zejména k lepší úrovni předvídatelnosti postojů památkové péče v otázkách péče o vegetační složku památky zahradního umění a krajinný ráz okolní krajiny. V případě společných zájmů s orgány ochrany přírody a krajiny lze využít specifikaci kulturně historických hodnot k podpoře ochrany krajinného rázu, který je legislativním nástrojem ze zákona č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny.

VI. Seznam použité a související literatury

BARNES, Michael Clay. Historic garden survival : strategically growing human, funding, physical site, and organizational resources. Project report (M.P.S.(Agr. & Life Sci.)),Cornell University 2008. [cit. 28. 11. 2015]. Dostupný na http://www.cornellplantations.org/sites/default/files/Michael_Barnes_Thesis.pdf.

Callan Park Conservation Management Plan .[cit. 20. září 2015]. [cit. 28. listopadu 2015]. Dostupný na <http://www.leichhardt.nsw.gov.au/Community-Issues/Callan-Park/Callan-Park-Master-Plan#Callan Park Conservation Management Plan>

CÍLEK, Václav. Obraz krajiny - Pohled ze středních Čech. Praha : Dokořán, 2011. ISBN 978-80-7363-205-2.

CÍLEK, Václav, RYSOVÁ, Hana, ŠEJN, Miloš. Krajiny vnitřní a vnější. Praha : Dokořán, 2005. ISBN 80-7363-042-7.

CURRIE, Chris. Garden archaeology. A Handbook. Praktical Handbook in Archaeology No 17. York: Council of British archaeology, 2005. ISBN 1-902771-48-6.

DGGL (Deutsche Gesellschaft für Gartenkunst und Landschaftsarchitektur), Arbeitskreis Historische Gärten und Forschungsgesellschaft Landschaftsentwicklung – Landschaftsbau (FLL). Historische Gärten in Deutschland. Aufgaben, Thesen und Instrumente zum Schutz, zur Erhaltung und zur Pflege des Gartenkulturerbes. Neustadt, 2000, ISBN 3-00-006846-5.

ENGLISH HERITAGE. Conservation Principles, Policies and Guidance for Sustainable Management of the Historic Environment. 2008. [cit. 28. listopadu 2015]. Dostupný na <http://centro.org.uk/media/424801/Appendix-18.PDF>.

FLEKALOVÁ, Markéta. Humna – Přejít do krajiny. In: Sborník příspěvků ze semináře 11.9.2008 na MZLU v Brně. Mendelova zemědělská a lesnická univerzita v Brně, Brno 2008, s. 77. ISBN 978-80-7375-210-1.

FORNER, Jörg-Ulrich. Erfassung historischer Freiräume : Dokumentationssystematik bei der Bestandserhebung und Bauaufnahme von gebauten Elementen in historischen Gärten, Parks und Kulturlandschaften. Dizertační práce, Technische Universität Berlin, 2002.

GOJDA, Martin. Archeologický průzkum krajiny pomocí leteckého laserového skenování. Dosavadní průběh a výsledky prvního českého projektu. Archeologické rozhledy 63, 2011. s. 680–698. ISSN 0323-1267.

GOJDA, Martin et al., Archeologický průzkum památek zahradního umění. Praha: Národní památkový ústav, 2015. ISBN 978-80-7480-030-6.

HALLMANN, Heinz. W. Landschaftsarchitektonisches Gutachten. Überprüfung visueller Beeinträchtigungen der geplanten Multifunktionshalle auf die Karlsaue in Kassel einschliesslich Vorschlägen zur Vermeidung. Kassel, 2007. Dostupné z <http://www.kassel.de/imperia/md/content/cms04/sonderprojekte/gutachtenvorabzg.pdf>, citováno 20. 5. 2015.

HARNEY, Marion. Gardens and Landscapes in Historic Building Conservation. John Wiley & Sons, 2014. ISBN 1118508130, 9781118508138.

HENNEBO, Dieter. Gartendenkmalpflege. Grundlagen der Erhaltung historischer Gärten und Grünanlagen Ulmer Verlag 1985.

HEXNER, Michal. Metodiky a techniky analýz z hledisek urbanistické kompozice (habilitační práce). Fakulta architektury ČVUT Praha, 2007.

HEXNER, Michal; NOVÁK, Jaroslav. Urbanistická kompozice. Praha : ČVUT, 1996.

HISTORIC SCOTLAND. Scottish Historic Environment Policy 2011, s. 81–82. [cit. 28. listopadu 2015]. Dostupný na <http://www.historic-scotland.gov.uk/shep-dec2011.pdf>

HORKÝ, Jaroslav; VOREL, Ivan. Tvorba krajiny. Praha : České vysoké učení technické v Praze, 1995. 3. vydání. ISBN 80-01-01290-05.

HRUŠKA, Emanuel. Vývoj urbanizmu a územného plánovania. Bratislava: ŠNTL, 1955.

JOKILEHTO, Jukka. International charters on urban conservation: some thoughts on the principles expressed in current international doctrine. City & Time 3 (3): 2. 2007. [cit. 28. listopadu 2015]. Dostupný na <http://www.ct.ceci-br.org>.

KADERÁVEK, František. Perspektiva - Příručka pro architekty, malíře a přátele umění. Praha : Štenc, 1922.

KENT, Sarah. Kompozice. Bratislava : Perfekt, 1996. ISBN 80-8046-163-5.

KODET, Vojtěch; MORAVEC, Jiří. Politika krajiny. In: Sborník příspěvků Evropská úmluva o krajině a ekonomické souvislosti. Praha : IREAS, 2006. ISBN 80-86684-45-8.

KRAUSE, Karl-Jürgen. Lexikon Denkmalschutz und Denkmalpflege. Klartext Verlag, Essen 2011, ISBN 3837503070, s. 258n.

KREJČÍŘÍK, Přemysl: Stavebně-historický průzkum - historický vývoj památky zahradního umění a jeho interpretace. In KREJČÍŘÍK, Přemysl. Krajinářská architektura a proměny historických prostorů. 1. vyd. Lednice: Mendelova zemědělská a lesnická univerzita v Brně, 2004, s. 11-17. ISBN 80-7157-823-1.

KREJČÍŘÍK, Přemysl; MACEK, Petr. Stavebně historický průzkum - Historický vývoj památky zahradního umění a jeho interpretace. Zahrada - park - krajina, SZKT, 2003, ročník XII., č. 4., s. 6-9. ISSN 1211-1678.

KŘESADLOVÁ, Lenka. Návrh památkového záměru obnovy Libosadu – Květné zahrady v Kroměříži. Kroměříž 2008, s. 32. Dokument vznikl pro vnitřní potřeby NPÚ.

KŘESADLOVÁ, Lenka. Návrh památkového záměru obnovy Podzámecké zahrady v Kroměříži. Kroměříž 2008, s. 83. Dokument vznikl pro vnitřní potřeby NPÚ.

KUČA, Karel; KUČOVÁ, Věra. Principy památkového urbanismu. Praha : SÚPP, 2000, 80-86234-15-0.

KUČOVÁ, Věra. Ochrana historických měst a vesnic jako trvale aktuální a mezinárodní téma památkové péče v kontextu českých zemí. Zprávy památkové péče 2014, roč. 74, č.3, 184-192. ISSN 1210-5538.

KUČOVÁ, Věra; DOSTÁLEK, Jiří; EHRLICH, Marek; KUČA, Karel; PACÁKOVÁ, Božena. Metodika tvorby standardizovaného záznamu krajinné památkové zóny. Praha: Národní památkový ústav, generální ředitelství, 2014. Odborné a metodické publikace, svazek 53. ISBN 978-80-7480-022-1.

KUNA, Martin.ed., Nedestruktivní archeologie. Praha: Academia, 2004. ISBN 80-200-1216-8.

KUPKA, Jiří. Zeleň v historii města. ČVUT Praha 2006.

LÖW, Jiří; MÍCHAL, Igor. Krajinný ráz. Kostelec nad Černými lesy : Lesnická práce, 2003. ISBN 80-86386-27-9.

LYNCH, Kevin. Obraz města. The Image of the City. The M.I. T Press. Praha: BOVA POLYGON, 2004.

MALEK, A. ed. Sourcebook for garden archaeology. Methods, Techniques, Interpretations and Field Examples. Parks et Jardins, vol. 1, Peter Lang Bern – Bruxelles – Frankfurt am Main – New York – Oxford – Wien. 2013. ISBN 978-0343-0539-6.

MEYER, Margita M. Parkpflegewerke für Gartendenkmale – Leitlinien. In Historische Parks und Gärten – Denkmalgerechte Parkpflege. Neustadt : Deutsche Gesellschaft für Gartenkunst und Landschaftsarchitektur, 2000, s. 55–70. ISBN 3-00-006846-5.

MUŽÍK, Jan. Principy a pravidla územního plánování. Kapitola B – Koncepce územního rozvoje ČR. Kapitola B.3 Koncepce územního rozvoje a jejich trendy. Brno : Ústav územního rozvoje, 2013. Dostupné z <http://www.uur.cz/images/5-publikacni-cinnost-a-knihovna/internetove-prezentace/principy-a-pravidla-uzemniho-planovani/kapitolaB-2011/B3-20101223.pdf>, citováno 28. 5. 2015.

NORBERG-SCHULZ, Christian. Genius loci: krajina, místo, architektura. Praha : Dokořán, 2010. ISBN 978-80-7363-303-5.

- NOVÁK, Jaroslav. Urbanistický prostor (vybrané otázky urbanistické kompozice). Kandidátská disertační práce. Praha : FA ČVUT, 1985
- PACÁKOVÁ-HOŠŤÁLKOVÁ, Božena; PETRŮ, Jaroslav; RIEDL, Dušan; SVOBODA, Antonín, Marián. Zahrady a parky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Nakladatelství Libri, Praha, 1999, s. 438-446. ISBN 80-85983-55-9.
- PEJCHAL, Miloš; ŠIMEK, Pavel a kol. Projekt obnovy zámeckého parku v Lednici na Moravě. Mendelova zemědělská a lesnická univerzita, Zahradnická fakulta Lednice na Moravě – Ústav biotechniky zeleně. 2003.
- PETZET, Michael. MONUMENTA II. Conservation of Monuments and Sites – International Principles in Theory and Practices. Hedrik Bässler Verlag. Berlin 2013. ISBN 978-3-930388-22-6.
- POLÁKOVÁ, Jana, editorka. Mezinárodní dokumenty o ochraně kulturního dědictví. Praha: Národní památkový ústav, ústřední pracoviště, Praha, 2007. ISBN 978-80-87104-14-9.
- POLEŠÁKOVÁ, Marie; TUŠER, Jaroslav. Standard sledovaných jevů pro územně analytické podklady obcí. Metodický návod k příloze č. 1 části A – Územně analytické podklady obcí – podklad pro rozbor udržitelného rozvoje území vyhlášky č. 500/2006 Sb. 3. aktualizace. Brno a Praha : Ústav územního rozvoje 2014. Dostupné z <http://www.uur.cz/images/8-stanoviska-a-metodiky/13-uap-metodiky-pokyn-1A.pdf>, citováno 28. 5. 2015.
- RÖTHIG, Achim. Parkpflegewerk Müschpark / Aachen, sv. 1. 2012. [cit. 28. listopadu 2015]. Dostupný na http://www.aachen.de/de/stadt_buerger/planen_bauen/denkmalpflege/mueschpark/Band_I_Textband_PPW_Mueschpark_Internet.pdf.
- SAMOJSKÝ, Petr. Krajina jako duchovní dědictví – Úvodní rozhlédnutí. Praha : Obec širšího společenství českých Unitářů, 2011. ISBN 978-80-904909-1.
- SCHAMA, Simon. Krajina a paměť. Praha : Argo, Dokořán, 2007. ISBN 978-80-7203-803-9.
- SKLENIČKA, Petr. Pronajatá krajina. Praha : Centrum pro krajinu, 2011. ISBN 978-80-87199-01-5.
- STEJSKALOVÁ, Jana; VLASÁK, Martin; EZEHEL, Miroslav. Památky zahradního umění a historická krajina středních Čech. Mělník : Vyšší odborná škola zahradnická a střední zahradnická škola Mělník, 2012. ISBN 978-80-87610-03-9.
- SÝKORA, Jaroslav. Venkovský prostor. Díl 2. Územní plánování vesnice a krajiny. Praha : České vysoké učení technické v Praze, 1998. ISBN 80-01-01810-5.
- ŠIMEK, Pavel a kolektiv. Projekt obnovy zámeckého parku v Lednici na Moravě. Mendelova zemědělská a lesnická univerzita v Brně, Zahradnická fakulta v Lednici na Moravě. Lednice na Moravě, 2003.
- ŠIŠKA, Michal. Malé věci v krajině. Praha : Arbor vitae, 2011. ISBN 978-80-87164-67-9.
- ŠTRÉBLOVÁ HRONOVSKÁ, Kateřina; KUPKA, Jiří (editoři). Ochrana kulturní krajiny, hledání cílů, možností a pravidel. Praha : České vysoké učení technické v Praze, 2013. ISBN 978-80-01-05391-1.

TODL, Luděk; HEXNER, Michal; NOVÁK, Jaroslav. Urbanistická kompozice I. Praha : ČVUT, 1985.

VÁCLAVÍK, Robert; VŠETEČKA, Petr. Generel, zadání a Supervize projektu NCZK v areálu Arcibiskupského zámku a Květné a Podzámecké zahrady v Kroměříži. In INGREDERE HOSPES VII. Sborník příspěvků z mezinárodní odborné konference. Národní památkový ústav. Kroměříž: 2014. S. 22-31. ISBN 978-80-87231-21-0.

VOREL, Ivan. Hodnocení krajinného rázu – hledání objektivnosti. In: Územní plánování a urbanismus, 24, 1997, č. 1-2, s. 32 – 35.

VOŠAHLÍK, Aleš. Mezinárodní dokumenty ICOMOS o ochraně kulturního dědictví. Praha : Český národní komitét ICOMOS, 2001. Český překlad dokumentů ICOMOS, bez ISBN.

WATKINS, John, WRIGHT, Tom. The Management & Maintenance of Historic Parks, Gardens & Landscapes: The English Heritage Handbook. Frances Lincoln 2007. ISBN: 9780711224391.

ZIBRIN, Pavel. Vnímanie urbanistického prostoru. Bratislava: Alfa, 1988.

ŽÁK, Ladislav. Obytná krajina. Praha : SVU Mánes, 1947.

VII. Seznam publikací, které předcházely metodice a byly publikovány (pokud existují)

Předkládané metodice nepředchází žádná srovnatelná práce.